

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

16 päivänä heinäkuuta 2015*

Direktiivi 2000/43/EY — Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaate — Kaupunginosat, joissa asuu pääosin henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja — Sähkömittarien sijoittaminen ilmajohtoverkoston kuuluviin pylväisiin kuudesta seitsemään metrin korkeudelle — Käsitteet ”välitön syrjintä” ja ”välillinen syrjintä” — Todistustaakka — Mahdollinen oikeuttaminen — Sähkömittarien manipulointien ja laittomien liitännöiden ehkäiseminen — Oikeasuhteisuus — Toimenpiteen yleinen luonne — Toimenpiteen loukkaava ja leimaava vaikutus — Direktiivit 2006/32/EY ja 2009/72/EY — Se, että loppukäyttäjällä ei ole mahdollisuutta tarkastaa omaa sähkönkulutustaan

Asiassa C-83/14,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Administrativen sad Sofia-grad (Bulgaria) on esittänyt 5.2.2014 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 17.2.2014, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD

vastaan

Komisia za zashtita ot diskriminatsia,

Anelia Nikolovan ja

Darzhavna Komisia za energiyno i vodno reguliranen osallistuessa asian käsittelyyn,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: varapresidentti K. Lenaerts, joka hoitaa presidentin tehtäviä, jaostojen puheenjohtajat A. Tizzano, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, S. Rodin ja K. Jürimäe sekä tuomarit A. Rosas, E. Juhász, J. Malenovský, D. Šváby, A. Prechal (esittelevä tuomari), F. Biltgen ja C. Lycourgos,

julkisasiamies: J. Kokott,

kirjaaja: hallintovirkamies C. Strömholm,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 13.1.2015 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

- CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD, edustajinaan avocat A. Ganev, avocat V. Bozhilov ja avocat A. Dzhingov,
- Komisia za zashtita ot diskriminatsia, asiamiehenään A. Strashimirova,
- Anelia Nikolova, edustajinaan barrister S. Cox, avocat M. Ferschtman ja avocat Y. Grozev,
- Bulgarian hallitus, asiamiehinään E. Petranova ja D. Drambozova,
- Euroopan komissio, asiamiehinään D. Martin ja D. Roussanov,

kuultuaan julkisasiamiehen 12.3.2015 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY (EYVL L 180, s. 22) 1 artiklan ja 2 artiklan 1 kohdan ja 2 kohdan a ja b alakohdan sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 21 artiklan tulkintaa.
- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD (jäljempänä CHEZ RB) vaatii Komisia za zashtita ot diskriminatsian (syrjinnän vastainen komissio, jäljempänä KZD) tekemän sellaisen päätöksen kumoamista, jossa KZD on velvoittanut CHEZ RB:n lopettamaan Anelia Nikolovaan kohdistuvan syrjinnän ja pidättäytymään tämäntyyppisestä syrjivästä menettelystä tulevaisuudessa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Direktiivi 2000/43

- 3 Direktiivin 2000/43 johdanto-osan 2, 3, 9, 12, 13, 15, 16 ja 28 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:
  - ”(2) Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan mukaisesti Euroopan unioni perustuu jäsenvaltioille yhteisiin vapauden, kansanvallan, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin ja unioni pitää arvossa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina perusoikeuksia, sellaisina kuin ne taataan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä Euroopan yleissopimuksessa[, joka allekirjoitettiin Roomassa 4.11.1950,] ja sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioille yhteisessä valtiosääntöperinteessä.
  - (3) Kaikkien oikeus yhdenvertaisuuteen lain edessä ja oikeus suojeluun syrjintää vastaan ovat yleismaailmallisia oikeuksia, jotka on tunnustettu ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa YK:n yleissopimuksessa, kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa,

taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä Euroopan yleissopimuksessa, jotka kaikki jäsenvaltiot ovat allekirjoittaneet.

--

- (9) Rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjintä voi haitata Euroopan yhteisön perustamissopimuksen tavoitteiden saavuttamista, etenkin korkean työllisyystason ja sosiaalisen suojelun tason saavuttamista, elintason ja elämänlaadun kohottamista sekä taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja solidaarisuutta. Se voi myös haitata Euroopan unionin tavoitetta kehittyä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueena.

--

- (12) Kehitettäessä demokraattisia ja suvaitsevaisia yhteiskuntia, joiden täysivaltaisia jäseniä kaikkien ihmisten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta on voitava olla, rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaan syrjintään kohdistuvien erityistoimien olisi ulotuttava palkkatyöhön tai itsenäisen ammatin harjoittajaksi pääsyä pitemmälle ja katettava myös esimerkiksi koulutus, sosiaalinen suojele, sosiaaliturva ja terveydenhuolto mukaan lukien, sosiaalietuudet sekä tavaroiden ja palvelujen saatavuus ja tarjonta.
- (13) Koko yhteisössä olisi kiellettävä tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluva kaikenlainen rotuun tai etniseen alkuperään perustuva välitön tai välillinen syrjintä. --

--

- (15) Niiden tosiseikkojen arviointi, joiden perusteella voidaan päätellä välittömän tai välillisen syrjinnän olemassaolo, on kansallisen tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen elimen tehtävä kansallisessa lainsäädännössä tai käytännössä noudatettavien sääntöjen mukaisesti. Näissä säännöissä voidaan määrätä erityisesti välillisen syrjinnän toteamisesta mitä tahansa keinoa käyttäen tilastotiedot mukaan lukien.
- (16) On tärkeää suojella kaikkia luonnollisia henkilöitä rotuun tai etniseen alkuperään perustuvalta syrjinnältä. Jäsenvaltioiden olisi tarvittaessa ja kansallisten perinteidensä ja käytäntönsä mukaisesti säädettävä myös oikeushenkilöiden suojelusta, jos niihin kohdistuu syrjintää niiden jäsenten rodun tai etnisen alkuperän vuoksi.

--

- (28) -- tämän direktiivin tavoitetta, eli kaikissa jäsenvaltioissa yhteisen syrjinnänvastaisen suojelun korkean tason takaamista, ei voida riittävällä tavalla saavuttaa jäsenvaltioiden tasolla --”

4 Direktiivin 2000/43 1 artiklan mukaan kyseisen direktiivin ”tarkoituksena on luoda puitteet rotuun ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumiselle yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa”.

5 Kyseisen direktiivin 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Syrjinnän käsite”, säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei minkäänlaista rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovelletaessa 1 kohtaa:

- a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan rodun tai etnisen alkuperän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;
- b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.

3. Häirintää on pidettävä 1 kohdassa tarkoitettuna syrjintänä, kun rotuun tai etniseen alkuperään liittyvällä haitallisella käytöksellä tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön arvoa ja luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. – –

– –”

- 6 Kyseisen direktiivin 3 artiklan, jonka otsikko on ”Sovellettamisala”, 1 kohdan h alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Yhteisölle annetun toimivallan puitteissa tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin – –, kun kyseessä on:

– –

- h) yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuus ja tarjonta, mukaan lukien asuminen.”

- 7 Direktiivin 2000/43 6 artiklan, jonka otsikko on ”Vähimmäisvaatimukset”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa säännöksiä, jotka ovat yhdenvertaisen kohtelun periaatteen turvaamiseksi edullisempia kuin tämän direktiivin säännökset.”

- 8 Kyseisen direktiivin 8 artiklan, jonka otsikko on ”Todistustaakka”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kansallisen oikeudenkäyttöjärjestelmänsä mukaisesti toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kun henkilö, joka katsoo kärsineensä vääryyttä sen vuoksi, että häneen ei ole sovellettu yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, esittää tuomioistuimessa tai muussa toimivaltaisessa viranomaisessa tosiseikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa tapahtuneen välitöntä tai välillistä syrjintää, vastaajan on näytettävä toteen, että yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ei ole rikottu.”

Direktiivi 2006/32/EY

- 9 Energian loppukäytön tehokkuudesta ja energiapalveluista sekä neuvoston direktiivin 93/76/ETY kumoamisesta 5.4.2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/32/EY (EUVL L 114, s. 64) johdanto-osan 29 perustelukappaleessa todettiin seuraavaa:

”Jotta loppukäyttäjät voivat tehdä paremmin tosiseikkoihin perustuvia päätöksiä omasta energiankulutuksestaan, heille olisi annettava kohtuullinen määrä energiankulutusta koskevaa ja muuta asiaan liittyvää tietoa – – Lisäksi kuluttajia olisi aktiivisesti kannustettava tarkistamaan omat mittarilukemansa säännöllisesti.”

10 Direktiivin 2006/32 13 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on varmistettava, että sähkön – – loppukäyttäjille tarjotaan, sikäli kuin se on teknisesti mahdollista, taloudellisesti järkevää ja oikeassa suhteessa mahdollisiin energiansäästöihin, kilpailukykyisin hinnoin käyttäjäkohtaiset mittarit, jotka kuvaavat tarkasti loppukäyttäjän todellista energiankulutusta ja antavat tiedot sen todellisesta ajoittumisesta.”

Direktiivi 2009/72/EY

11 Sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2003/54/EY kumoamisesta 13.7.2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/72/EY (EUVL L 211, s. 55) 3 artiklan 3 ja 7 kohdassa säädetään seuraavaa:

”3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikilla kotitalousasiakkailta – – on oikeus saada yleispalvelua eli määrätynlaatuista sähköntoimituksia niiden alueella kohtuullisin, helposti ja selkeästi verrattavin, avoimin ja syrjimättömin hinnoin. – –

--

7. Jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet loppukäyttäjien suojelemiseksi – – Ainakin kotitalousasiakkaiden osalta näihin toimenpiteisiin on kuuluttava liitteessä I esitetyt toimenpiteet.”

12 Direktiivin 2009/72 liitteessä I olevan 1 kohdan h ja i alakohdassa säädetään seuraavaa:

”1. – – 3 artiklassa tarkoitetuilla toimenpiteillä on määrä varmistaa, että

--

h) asiakkailta on käytettävissään omat kulutustietonsa – –

i) asiakkaille tiedotetaan asianmukaisesti todellisesta sähkönkulutuksesta ja kustannuksista riittävän usein, jotta he voivat säännellä omaa sähkönkulutustaan. – –”

Bulgarian oikeus

Syrjinnän vastainen laki

13 Syrjinnän vastaisen lain (Zakon za zashtita ot diskriminatsia, jäljempänä ZZD) 4 §:ssä säädetään seuraavaa:

”(1) Kaikenlainen – – rotuun, kansalaisuuteen, etniseen alkuperään, – – henkilökohtaiseen – – asemaan – – perustuva välitön tai välillinen syrjintä on kiellettyä.

(2) Välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan 1 momentissa mainittujen ominaisuuksien perusteella epäsuotuisammin kuin toista henkilöä kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tai samankaltaisessa tilanteessa.

(3) Välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että henkilö saatetaan 1 momentissa mainittujen ominaisuuksien perusteella muihin henkilöihin nähden epäedullisempaan asemaan näennäisesti puolueettoman säännöksen, perusteen tai käytännön kautta, jollei kyseinen säännös, peruste tai käytäntö ole objektiivisesti perusteltu, kun otetaan huomioon oikeutettu tavoite, ja jolleivät kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.”

14 ZZD:n täydentävien säännösten 1 §:n 7–9 momentissa säädetään seuraavaa:

”Tässä laissa tarkoitetaan:

7. ’epäsuotuisalla kohtelulla’ jokaista toimea, toimintaa tai laiminlyöntiä, joka loukkaa välittömästi tai välillisesti oikeuksia tai oikeutettuja etuja
8. ilmaisulla ’4 §:n 1 momentissa mainittujen ominaisuuksien perusteella’ sen perusteella, että syrjityllä henkilöllä tai, jos tämä yhteys on syrjinnän syynä, hänen lähipiiriinsä kuuluvalla henkilöllä tai henkilöllä, jonka voidaan olettaa kuuluvan hänen lähipiiriinsä, on tosiasiallisesti nykyään tai on aiemmin ollut tai oletetaan olevan yksi tai useampia kyseisiä ominaisuuksia
9. ’lähipiiriin kuuluvilla henkilöillä’ – – henkilöitä, joiden voidaan katsoa olevan muista syistä välittömästi tai välillisesti riippuvaisia syrjitystä henkilöstä, jos tämä yhteys on syrjinnän syynä – –”

15 ZZD:n 40 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. [KZD] on riippumaton valtion erityiselin, joka ehkäisee syrjintää, suojaa syrjinnältä ja takaa yhtäläiset mahdollisuudet.

2. KZD valvoo tämän lain soveltamista ja noudattamista – –”

Energialaki

16 Energialain (Zakon za energetikata, jäljempänä ZE) 10 §:ssä säädetään, että ”kansallinen energia- ja vesialan sääntelykomissio (Darzhavna Komisia za energiyno i vodno regulirane) – –, joka on riippumaton valtion erityiselin, vastaa energia-alan – – toiminnan sääntelystä”.

17 ZE:n 104 a §:n 4 momentissa säädetään seuraavaa:

”Julkaistuja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan loppukäyttäjään siinäkin tapauksessa, että niitä ei ole nimenomaisesti hyväksytty kirjallisesti.”

18 ZE:n 120 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. Loppukäyttäjälle toimitettu sähköenergia luetaan sellaisten kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineiden avulla, jotka kuuluvat sähkön siirto- tai jakeluverkon haltijalle – –

3. Sähkön siirto- tai jakeluverkon haltija päättää mittauslaitteiden ja mittauslaitteistojen tyyppistä, lukumäärästä ja sijoituspaikasta – –”

CHEZ RB:n yleiset sopimusehdot

- 19 CHEZ RB:n yleisten sopimusehtojen, sellaisina kuin Darzhavna Komisia za energiyno i vodno regulirane on ne hyväksynyt, 27 kohdassa määrätään seuraavaa:

”1. Kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettut välineet – – sijoitetaan siten, että kuluttaja voi tarkastaa niiden lukemat omin silmin.

2. Jos kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettut välineet sijoitetaan vaikeapääsyisiin paikkoihin asukkaiden hengen ja terveyden, omaisuuden, sähkön laadun, virransyötön jatkuvuuden ja sähkönjakelujärjestelmän turvallisuuden ja luotettavuuden turvaamiseksi, sähkönjakeluyrityksen on taattava omalla kustannuksellaan kuluttajalle mahdollisuus lukemien tarkastamiseen omin silmin kolmen päivän kuluessa kuluttajan esittämästä kirjallisesta pyynnöstä.”

- 20 Tästä mahdollisuudesta lukemien omin silmin tapahtuvaan tarkastamiseen on todettava, että CHEZ RB:n yleisten sopimusehtojen mukaan CHEZ RB lähettää nostolavalla varustetun ajoneuvon, jonka avulla sen työntekijät voivat lukea korkealla sijaitsevien sähkömittarien lukemat ja välittää tämän tiedon kuluttajalle. Kuluttaja voi lisäksi asennuttaa maksua vastaan toisen, niin sanotun tarkastusmittarin asuntoonsa.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

- 21 Anelia Nikolova pitää elinkeinonharjoittajana toimimisen yhteydessä elintarvikemyymälää, joka sijaitsee Dupnitsan kaupungin (Bulgaria) ”Gizdova mahalana” kaupunginosassa, jossa asuu pääosin henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja.
- 22 Vuosina 1999 ja 2000 CHEZ RB asensi kaikkien kyseisen kaupunginosan asiakkaiden sähkömittarit ilmajohtoverkostoon kuuluviin betonisiin pylväisiin kuudesta seitsemään metrin korkeudelle, kun taas muissa kaupunginosissa CHEZ RB:n asentamat mittarit on sijoitettu 1,70 metrin korkeudelle, useimmiten kuluttajien asuntoihin, ulkoseiniin tai aitoihin (jäljempänä riidanalainen käytäntö).
- 23 Nikolova teki joulukuussa 2008 KZD:lle kantelun, jossa hän väitti, että riidanalainen käytäntö selittyi sillä, että suurin osa ”Gizdova mahalana” kaupunginosan asukkaista oli alkuperältään romaneja ja että häntäkin syrjittiin tämän takia välittömästi kansalaisuuden (”narodnost”) perusteella. Asianomainen henkilö valitti muun muassa siitä, että hän ei voinut tarkastella sähkömittariaan tarkastaakseen kulutuksensa ja varmistautuakseen hänelle osoitettujen laskujen, jotka olivat hänen mukaansa liian suuria, paikkansapitävyydestä.
- 24 KZD antoi 6.4.2010 päätöksen, jossa katsottiin, että riidanalainen käytäntö oli ZZD:n 4 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettua kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa välillistä syrjintää.
- 25 Tämä päätös kumottiin Varhoven administrativen sadin (ylin hallintotuomioistuin) 19.5.2011 antamalla tuomiolla erityisesti sillä perusteella, että KZD ei ollut ilmoittanut, minkä muun kansalaisuuden omaaviin henkilöihin nähden Nikolovaa oli syrjitty. Asia palautettiin KZD:n käsiteltäväksi.
- 26 KZD teki 30.5.2012 uuden päätöksen, jossa todettiin, että CHEZ RB oli syrjinyt Nikolovaa ZZD:n 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla tavalla välittömästi hänen ”henkilökohtaisen tilanteensa” perusteella siten, että se oli saattanut asianomaisen henkilön sen paikan takia, johon hän oli perustanut liikkeensä, epäedulliseen asemaan sellaisiin muihin CHEZ RB:n asiakkaisiin nähden, joiden mittarit oli sijoitettu saavutettavissa oleviin paikkoihin.
- 27 CHEZ RB nosti tästä päätöksestä kanteen Administrativen sad Sofia-gradissa.

- 28 Ennakkoratkaisupyynnössään kyseinen tuomioistuin katsoo aluksi, että direktiivissä 2000/43 sovelletaan konkreettisesti rotuun tai etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kiellon yleistä periaatetta, joka on vahvistettu muun muassa perusoikeuskirjan 21 artiklassa, ja että pääasiassa kyseessä oleva tilanne kuuluu kyseisen direktiivin asialliseen soveltamisalaan, sellaisena kuin se on määritelty mainitun direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdassa. Koska kyseinen tuomioistuin ei näe näin ollen mitään syytä epäillä unionin oikeuden sovellettavuutta, se ilmoittaa, että se ei esitä tältä osin ennakkoratkaisukysymystä, mutta toteaa, että unionin tuomioistuimen on joka tapauksessa arvioitava tätä seikkaa ennen kuin se ottaa kantaa kyseisen tuomioistuimen sille esittämiin kysymyksiin.
- 29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, joka esittää syyt, joiden takia se esittää unionin tuomioistuimelle kysymyksiä, toteaa aluksi, että vaikka KZD on viitannut Nikolovan ”henkilökohtaiseen tilanteeseen” perustuvaan syrjintään ja vaikka Nikolova on itse viitannut kanteessaan virheellisesti ”kansalaisuuteen” perustuvaan syrjintään, suojeltua henkilökohtaista ominaisuutta on käsiteltävässä asiassa arvioitava suhteessa suurimmalla osalla henkilöistä, jotka asuvat ”Gizdova mahalán” kaupunginosassa, olevaan yhteiseen ”etniseen [romani]alkuperään”.
- 30 Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo ensinnäkin, että romanien muodostama väestöryhmä on etninen väestöryhmä, jolla on lisäksi Bulgariassa etnisen vähemmistön asema.
- 31 Se toteaa toiseksi, että vaikka kyseisessä kaupunginosassa asuvan romani-alkuperää olevan väestön määrää koskevia tilastoja ei ole käytettävissä, kyseinen kaupunginosa tunnetaan yleisesti Dupnitsan kaupungin suurimpana ”romanikaupunginosana”. Asianosaisten kesken on lisäksi riidatonta, että riidanalainen käytäntö vallitsee yleisemmin ainoastaan Bulgarian eri kaupunkien ”romanikaupunginosissa”. Tämä on CHEZ RB:n valinnan, joka koskee sähkömittarien sijoittamista saavuttamattomissa olevalle korkeudelle, kannalta pääasiallinen ratkaiseva tekijä, ja vaikka CHEZ RB ei totea nimenomaisesti katsovansa, että erityisesti henkilöt, jotka ovat alkuperältään romaneja, tekevät laittomia liitännöitä, tämä ilmenee asiayhteydestä.
- 32 Kolmanneksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että KZD on katsonut virheellisesti, että Nikolovan romani-alkuperää ei ollut todistettu. Kun asianomainen henkilö on samastanut itsensä kanteessaan ”Gizdova mahalán” kaupunginosan romani-alkuperää olevaan väestöön, hän on nimittäin määritellyt itsensä henkilöksi, jolla on tällainen alkuperä. Joka tapauksessa kyseinen tuomioistuin, joka viittaa tässä yhteydessä tuomioon Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397), katsoo, että syrjinnän olemassaolo ei edellytä, että asiassa voidaan yksilöidä henkilö, joka väittää joutuneensa tällaisen syrjinnän kohteeksi. Saman tuomioistuimen mukaan tuomiosta Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) ilmenee samoin, että yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ei sovelleta pelkästään suojellun henkilökohtaisen ominaisuuden omaaviin henkilöihin.
- 33 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa sitä, että ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys koskee edellä esitettyjä seikkoja.
- 34 Vaikka kyseinen tuomioistuin on omalta osaltaan taipuvainen yhtymään KZD:n päätelmään, jonka mukaan riidanalaisesta käytännöstä aiheutuu välitöntä syrjintää, se toteaa seuraavaksi, että julkisasiamies Kokott on katsonut ratkaisuehdotuksessaan Belov (C-394/11, EU:C:2012:585, 99 kohta), että voidaan olettaa, että riidanalaisen käytännön kaltaisessa käytännössä on kyse välillisestä syrjinnästä. Sama tuomioistuin huomauttaa lisäksi, että Varhoven administrativen sad on puolestaan katsonut samankaltaisissa asioissa, ettei kyse ole minkäänlaisesta etniseen alkuperään perustuvasta välittömästä tai välillisestä syrjinnästä.
- 35 Tässä asiayhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että sillä on epäilyksiä, jotka koskevat direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuja käsitteitä ”välitön syrjintä” ja ”välillinen syrjintä” ja sitä, kuuluuko riidanalainen käytäntö jommankumman luonnehdinnan piiriin.

- 36 Jos tämä käytäntö kuuluu kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan soveltamisalaan, ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on lopuksi epäilyksiä siitä, voidaanko tämän käytännön katsoa olevan kyseisessä säännöksessä tarkoitettulla tavalla puolueettomasti perusteltavissa, asianmukainen ja tarpeellinen. Se korostaa erityisesti sitä, että vaikka CHEZ RB väittää, että tämä käytäntö on perusteltavissa lukuisilla laittomilla liitännöillä, vahingoittamisilla ja mittarien manipuloinneilla, kyseinen yhtiö on luopunut KZD:lle esittämistään alkuperäisistä pyynnöistä, jotka koskevat asiantuntijalausannon esittämistä ja todistajien kuulemista, ja on väittänyt, että nämä menettelytavat ovat yleisesti tunnettuja. Ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa asianosaiset eivät ole myöskään hankkineet lisätodisteita niistä määräyksistä huolimatta, jotka niille on osoitettu todistustaakan täyttämistä varten. Kyseinen tuomioistuin toteaa vielä, että lehtiartikkeleissa mainitaan uusia tehokkaita menetelmiä, jotka ovat kuluttajille vähemmän rajoittavia, kuten erityisesti sellaisten mittarien käyttäminen, jotka mahdollistavat sen, että jakelija voi lukea mittarin lukemat etäältä ja saada tiedon manipulointirytyksistä.
- 37 Näissä olosuhteissa Administrativen sad Sofia-grad on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:
- ”1) Onko [direktiivissä 2000/43] ja [perusoikeuskirjassa] käytettyä käsitettä ’etninen alkuperä’ tulkittava siten, että se kattaa romanialkuperää olevista Bulgarian kansalaisista koostuvan kiinteän ryhmän, kuten Dupnitsan kaupungin ’Gizdova mahalán’ kaupunginosassa asuvan ryhmän?
  - 2) Voidaanko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua käsitettä ’vertailukelpoinen tilanne’ soveltaa esillä olevaan asiaan, joka koskee kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineiden asentamista kuudesta seitsemään metrin korkeudelle romanikaupunginosissa, kun ne asennetaan yleensä alle kahden metrin korkeudelle muissa kaupunginosissa, joissa ei ole kiinteää romanasutusta?
  - 3) Onko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohtaa tulkittava siten, että kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineiden asentaminen kuudesta seitsemään metrin korkeudelle romanikaupunginosissa merkitsee romanialkuperää olevan väestön epäsuotuisampaa kohtelua muuta etnistä alkuperää olevaan väestöön nähden?
  - 4) Jos kyseessä on epäsuotuisampi kohtelu, onko edellä mainittua säännöstä siinä tapauksessa tulkittava siten, että tämä kohtelu perustuu pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa kokonaan tai osittain siihen, että se kohdistuu romanien etniseen ryhmään?
  - 5) Onko direktiivin 2000/43 mukaan sallittu kansallinen säännös, kuten [ZZD:n] täydentävien säännösten 1 §:n 7 momentti, jonka mukaan jokainen toimi, toiminta tai laiminlyönti, joka loukkaa välittömästi tai välillisesti oikeuksia tai oikeutettuja etuja, on ’epäsuotuisaa kohtelua’?
  - 6) Voidaanko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua käsitettä ’näennäisesti puolueeton käytäntö’ soveltaa [CHEZ RB:n] menettelyyn, jossa kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettuja välineitä asennetaan kuudesta seitsemään metrin korkeudelle? Miten käsitettä ’näennäisesti’ on tulkittava – onko sitä tulkittava siten, että käytäntö on ilmeisesti puolueeton, vai siten, että se vaikuttaa puolueettomalta vain ensi näkemältä eli on puolueettomalta vaikuttava?
  - 7) Edellyttääkö direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettun välillisen syrjinnän olemassaolo sitä, että puolueeton käytäntö saattaa henkilöt näiden rodun tai etnisen alkuperän perusteella erityisen epäedulliseen asemaan, vai riittääkö, että tämä käytäntö aiheuttaa haittaa vain tiettyä etnistä alkuperää oleville henkilöille? Onko tässä yhteydessä direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan sallittu ZZD:n 4 §:n 3 momentin kaltainen

kansallinen säännös, jonka mukaan välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että henkilö saatetaan epäedullisempaan asemaan 1 momentin mukaisten ominaisuuksien (myös etnisen alkuperän) perusteella?

- 8) Miten on tulkittava direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaista käsitettä 'erityisen epäedulliseen asemaan saattaminen'? Vastaako se direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa käytettyä käsitettä 'epäsuotuisampi kohtelu' vai käsittääkö se vain erityisen huomattavia, ilmeisiä ja vakavia erilaisen kohtelun tapauksia? Onko esillä olevassa asiassa kuvatussa käytännössä kyse erityisen epäedullisesta asemasta? Jos kyseessä ei ole erityisen huomattava, ilmeinen ja vakava epäedulliseen asemaan saattamisen tapaus, voidaanko tämän perusteella katsoa, ettei kyseessä ole välillinen syrjintä (tutkimatta, onko kyseessä oleva käytäntö perusteltu, asianmukainen ja tarpeellinen oikeutetun tavoitteen saavuttamiseksi)?
- 9) Ovatko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdan mukaan sallittuja ZZD:n 4 §:n 2 ja 3 momentin kaltaiset kansalliset säännökset, joiden mukaan välittömän syrjinnän olemassaolo edellyttää 'epäsuotuisampaa kohtelua' ja välillisen syrjinnän olemassaolo 'saattamista epäedullisempaan asemaan' mutta joissa ei tehdä eroa epäsuotuisan kohtelun vakavuusasteiden perusteella, kuten direktiivissä?
- 10) Onko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa tulkittava siten, että kyseessä oleva [CHEZ RB:n] käytäntö on puolueettomasti perusteltavissa sähköverkon turvallisuuden varmistamisen ja sähkönkulutuksen asianmukaisen mittaamisen kannalta? Onko tämä käytäntö asianmukainen myös, kun otetaan huomioon vastaajan velvollisuus järjestää kuluttajille mahdollisuus tarkastaa sähkölukemien lukemat? Onko tämä käytäntö tarpeen, kun tiedotusvälineissä esitettyjen tietojen perusteella on käytettävissä muita teknisesti ja taloudellisesti mahdollisia keinoja kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineiden turvallisuuden varmistamiseksi?"

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Alustavat huomautukset

- 38 Vaikka – kuten tämän tuomion 28 kohdasta ilmenee – ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää, että pääasiassa kyseessä oleva tilanne kuuluu sen mukaan direktiivin 2000/43 asialliseen soveltamisalaan, sellaisena kuin tämä on määritelty kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan h alakohdassa, minkä takia se katsoo, ettei unionin tuomioistuimelle ole tässä yhteydessä tarpeen esittää ennakkoratkaisukysymystä, se kuitenkin korostaa sitä, että tämä näkökohta on ennakkokysymys, jota unionin tuomioistuimen on arvioitava ennen kuin se tarkastelee kyseisen tuomioistuimen sille esittämiä ennakkoratkaisukysymyksiä.
- 39 Bulgarian hallitus ja Euroopan komissio katsovat, että riidanalainen käytäntö kuuluu kyseiseen asialliseen soveltamisalaan, kun taas CHEZ RB väittää sitä vastoin, että asia ei ole näin. CHEZ RB:n mukaan direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohtaan sisältyvästä täsmennyksestä, jonka mukaan kyseistä direktiiviä sovelletaan "[unionille] annetun toimivallan puitteissa", seuraa, että kyseistä direktiiviä on sovellettava ainoastaan unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa, mikä edellyttää sitä, että kyseessä oleviin tosiseikkoihin sovelletaan unionin aineellista oikeussääntöä. Unioni ei ole kuitenkaan antanut mitään oikeussääntöä, joka koskisi sähkölukemien sijoituspaikkaa tai mahdollisuutta tarkastaa niiden lukemat omin silmin.

- 40 Tässä yhteydessä direktiivin 2000/43 johdanto-osan 12 perustelukappaleesta ilmenee, että unionin lainsäätävä on katsonut, että kehitettäessä demokraattisia ja suvaitsevaisia yhteiskuntia, joiden täysivaltaisia jäseniä kaikkien ihmisten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta on voitava olla, rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaan syrjintään kohdistuvien erityistoimien olisi muun muassa katettava myös kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa lueteltujen kaltaiset alat (ks. tuomio Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, 41 kohta).
- 41 Direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan h alakohtaan sisältyy yleinen viittaus yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuuteen ja tarjontaan (ks. tuomio Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, 45 kohta).
- 42 Kun – kuten unionin tuomioistuin on jo todennut – otetaan huomioon direktiivin 2000/43 tavoite ja sillä suojattavien oikeuksien luonne sekä se, että tämä direktiivi on vain ilmaus asianomaisella alalla yhdenvertaisuusperiaatteesta, joka on yksi unionin oikeuden yleisistä oikeusperiaatteista ja tunnustettu perusoikeuskirjan 21 artiklassa, kyseisen direktiivin soveltamisalaa ei voida määrittellä suppeasti (tuomio Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, 43 kohta).
- 43 Koska on selvää – kuten julkisasiamies on esittänyt ratkaisuehdotuksensa 38 ja 39 kohdassa –, että sähköjakelu kuuluu direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan piiriin, tätä säännöstä on näissä olosuhteissa tulkittava siten, että sähkömittarin asentaminen loppukäyttäjän luona, mikä on liitännäinen seikka, joka liittyy erottamattomasti sähköjakeluun, kuuluu kyseisen direktiivin soveltamisalaa ja sen osalta on noudatettava kyseisessä direktiivissä vahvistettua yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.
- 44 Direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohtaan sisältyvästä viittauksesta ”[unionille] annetun toimivallan puitteisiin” on käsiteltävässä asiassa riittävää huomauttaa, että direktiivin 2006/32 13 artiklan 1 kohdan tai direktiivin 2009/72 3 artiklan 3 ja 7 kohdan, luettuna yhdessä direktiivin 2009/72 liitteessä I olevan 1 kohdan h ja i alakohdan kanssa, kaltaiset säännökset koskevat sellaisten käyttäjäkohtaisten sähkömittarien asettamista loppukäyttäjien käyttöön, joiden tarkoituksena on yleispalvelun yhteydessä mahdollistaa se, että asianomaiset henkilöt voivat mitata, seurata ja säännellä energiankulutustaan. Tässä yhteydessä on näin ollen selvää, että olosuhteet, joissa tällainen käyttöön asettaminen tapahtuu, kuuluvat unionin toimivallan piiriin erityisesti EY 95 artiklan, josta on tullut SEUT 114 artikla, tai EY 175 artiklan, josta on tullut SEUT 191 artikla, jotka ovat kyseisten direktiivien oikeudellisen perustan muodostavia säännöksiä, nojalla.

Ensimmäinen kysymys

- 45 Sanamuotonsa mukaan ensimmäinen kysymys koskee direktiivissä 2000/43 ja perusoikeuskirjan 21 artiklassa tarkoitettua käsitettä ”etninen alkuperä” ja sillä pyritään selvittämään, onko tätä käsitettä tulkittava siten, että se kattaa pääasiassa kyseessä olevassa kaupunginosassa asuvista ”romani-alkuperää olevista Bulgarian kansalaisista koostuvan kiinteän ryhmän”.
- 46 Kun otetaan huomioon ennakkoratkaisupyyntöön tältä osin sisältyvät yksityiskohtaiset selitykset, sellaisina kuin ne on esitetty tiivistetysti tämän tuomion 29–33 kohdassa, käy ilmi, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymykset eivät koske sitä, voidaanko romani-alkuperää pitää direktiivissä 2000/43 ja yleisemmin unionin oikeudessa tarkoitettuna ”etnisenä alkuperänä”, mitä kyseinen tuomioistuin on perustellusti taipuvainen pitämään itsestään selvänä. Etnisen alkuperän käsitettä, joka perustuu ajatukseen siitä, että väestöryhmille on tunnusomaista erityisesti yhteinen kansalaisuus, uskonto, kieli, kulttuurinen ja perinteellinen tausta ja elinympäristö, sovelletaan nimittäin romanien muodostamaan väestöryhmään (ks. vastaavasti ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 14 artiklasta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio

Natchova ym. v. Bulgaria, nro 43577/98 ja nro 43579/98, CEDH 2005-VII ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Sejdić ja Finbci v. Bosnia ja Hertsegovina, nro 27996/06 ja nro 34836/06, 43–45 ja 50 kohta, CEDH 2009).

- 47 Kuten tämän tuomion 31 ja 32 kohdasta ilmenee, ratkaiseva tekijä, joka näyttää johtaneen siihen, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on esittänyt ensimmäisen kysymyksensä, on sitä vastoin se, että riidanalainen käytäntö on pantu täytäntöön kokonaisessa kaupunginosassa, jossa asuu pääosin muttei yksinomaan henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja.
- 48 Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että koska Nikolova on kanteessaan samastanut itsensä kyseisessä kaupunginosassa asuvaan romanialkuperää olevaan väestöön, jonka ohella hän kärsii riidanalaisesta käytännöstä aiheutuvista haitoista, voidaan katsoa, että asianomainen henkilö on itse määritellyt itsensä romaniksi. Kyseinen tuomioistuin esittää kuitenkin myös, että jos olisi katsottava, että Nikolova ei ole alkuperältään romani, tämä ei olisi omiaan vaikuttamaan direktiivin 2000/43 sovellettavuuteen käsiteltävässä asiassa eikä siihen, että asianomainen henkilö voi käsiteltävässä asiassa perustellusti vedota kyseisen direktiivin noudattamatta jättämiseen hänen osaltaan.
- 49 Nikolova on omalta osaltaan todennut nimenomaisesti unionin tuomioistuimelle esittämässään huomautuksissa, jotka on otettava huomioon, että hän on etniseltä alkuperältään bulgarialainen, ettei hän määrittele itseään romaniksi ja että häntä ei ole pidettävä romanina.
- 50 Kaiken edellä esitetyn perusteella on katsottava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään, onko direktiivissä 2000/43 ja erityisesti kyseisen direktiivin 1 artiklassa ja 2 artiklan 1 kohdassa, luettuna tarvittaessa yhdessä perusoikeuskirjan 21 artiklan kanssa, tarkoitettua käsitettä ”etniseen alkuperään perustuva syrjintä” tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevien kaltaisissa olosuhteissa kyseistä käsitettä on sovellettava riippumatta siitä, koskeeko pääasiassa kyseessä oleva toimenpide henkilöitä, joilla on tietty etninen alkuperä, vai henkilöitä, joilla ei ole tätä alkuperää mutta jotka kärsivät yhdessä ensiksi mainittujen henkilöiden kanssa epäsuotuisammasta kohtelusta tai kyseisestä toimenpiteestä aiheutuvasta erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta.
- 51 Tässä yhteydessä direktiivin 2000/43 säännösten sanamuodosta on todettava, että kyseisen direktiivin 1 artiklassa täsmennetään, että kyseisen direktiivin tarkoituksena on luoda puitteet ”rotuun ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän” torjumiselle.
- 52 Kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa määritellään yhdenvertaisen kohtelun periaate siten, että sillä tarkoitetaan, ettei ”minkäänlaista rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää” saa esiintyä.
- 53 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 53 kohdassa, suurimmassa osassa kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan kieliversioita säädetään, että välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan ”rodun tai etnisen alkuperän perusteella” epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa, ja ainoastaan joissakin kyseisen säännöksen kieliversioissa viitataan epäsuotuisampaan kohteluun, josta henkilö kärsii ”oman” rotunsa tai ”oman” etnisen alkuperänsä takia.
- 54 Direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan välillisenä syrjintänä pidetään sitä, ”jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia”.
- 55 Koska edellä mainittujen säännösten sanamuoto ei mahdollista sellaisenaan – kun otetaan huomioon erityisesti tämän tuomion 53 kohdassa mainittu direktiivin 2000/43 kieliversioiden poikkeaminen toisistaan – sen kysymyksen ratkaisemista, onko yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, joka kyseisellä

direktiivillä pyritään turvaamaan, sovellettava niiden henkilöiden piirissä, joita rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjivä toimenpide koskee, ainoastaan niihin henkilöihin, jotka kuuluvat tosiasiallisesti kyseiseen rotuun tai joilla on tosiasiallisesti kyseinen etninen alkuperä, näitä säännöksiä tulkittaessa on otettava huomioon myös niiden asiayhteys ja direktiivin 2000/43, jonka osia ne ovat, yleinen rakenne ja tarkoitus (ks. vastaavasti mm. tuomio VEMW ym., C-17/03, EU:C:2005:362, 41 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio komissio v. Portugali, C-450/11, EU:C:2013:611, 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 56 Tässä yhteydessä on korostettava sitä, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöllä, joka on jo mainittu tämän tuomion 42 kohdassa ja jonka mukaan direktiivin 2000/43 soveltamisalaa ei voida – kun otetaan huomioon kyseisen direktiivin tavoite ja sillä suojattavien oikeuksien luonne – määritellä suppeasti, voidaan käsiteltävässä asiassa oikeuttaa tulkinta, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, johon kyseisessä direktiivissä viitataan, ei sovelleta määrättyyn henkilöluokkaan vaan kyseisen direktiivin 1 artiklassa tarkoitettujen seikkojen perusteella, joten sitä sovelletaan myös henkilöihin, jotka – vaikka he eivät itse kuulukaan kyseiseen rotuun tai etniseen ryhmään – kärsivät kuitenkin epäsuotuisammasta kohtelusta tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta jonkin näihin seikkoihin kuuluvan seikan perusteella (ks. analogisesti tuomio Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 38 ja 50 kohta).
- 57 Tällaista tulkintaa tukee myös kyseisen direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappale ja 3 artiklan 1 kohta, joiden mukaan suojaa rotuun tai etniseen alkuperään perustuvalta syrjinnältä, mikä kyseisellä direktiivillä pyritään turvaamaan, sovelletaan ”kaikkiin” henkilöihin.
- 58 Sitä tukee myös sekä direktiivin 2000/43 oikeudellinen perusta eli EY 13 artikla, josta on muutettuna tullut SEUT 19 artikla ja jolla unionille annetaan toimivalta toteuttaa tarvittavat toimenpiteet muun muassa kaikenlaisen rotuun ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumiseksi (ks. analogisesti tuomio Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, 38 kohta), että – kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 53 kohdassa – perusoikeuskirjan 21 artiklassa vahvistettu rotuun ja etnisiin alkuperiin perustuvan syrjinnän kiellon periaate, jonka konkreettinen ilmaus kyseinen direktiivi on kyseisen direktiivin kattamilla aloilla (ks. tuomio Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, 43 kohta ja analogisesti tuomio Felber, C-529/13, EU:C:2015:20, 15 ja 16 kohta).
- 59 Kun myönnetään, että Nikolova ei ole alkuperältään romani – kuten hän on tuonut esiin unionin tuomioistuimessa –, pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa juuri romanialkuperä, joka on käsiteltävässä asiassa se alkuperä, joka on suurimmalla osalla muista sen kaupunginosan asukkaista, jossa hän harjoittaa toimintaansa, on seikka, jonka perusteella asianomainen henkilö katsoo kärsineensä epäsuotuisammasta kohtelusta tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta.
- 60 Kaiken edellä esitetyn perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivissä 2000/43 ja erityisesti kyseisen direktiivin 1 artiklassa ja 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua käsitettä ”etniseen alkuperään perustuva syrjintä” on tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevien kaltaisissa olosuhteissa, joissa kaikki sähkömittarit on sijoitettu kaupunginosassa, jossa asuu pääosin asukkaita, jotka ovat alkuperältään romaneja, ilmajohtoverkostoon kuuluviin pylväisiin kuudesta seitsemään metrin korkeudelle, kun taas tällaiset mittarit on sijoitettu muissa kaupunginosissa alle kahden metrin korkeudelle, kyseistä käsitettä on sovellettava riippumatta siitä, koskeeko kyseinen kollektiivinen toimenpide henkilöitä, joilla on tietty etninen alkuperä, vai henkilöitä, joilla ei ole tätä alkuperää mutta jotka kärsivät yhdessä ensiksi mainittujen henkilöiden kanssa epäsuotuisammasta kohtelusta tai kyseisestä toimenpiteestä aiheutuvasta erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta.

Viides kysymys

- 61 Viidennen kysymyksensä, jota on tarkasteltava toiseksi, sanamuodon mukaan ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, sopiiko ZZD:n täydentävien säännösten 1 §:n 7 momentti, jossa määritellään ”epäsuotuisa kohtelu” siten, että sillä tarkoitetaan jokaista toimea, joka loukkaa välittömästi tai välillisesti ”oikeuksia tai oikeutettuja etuja”, yhteen direktiivin 2000/43 kanssa.
- 62 On muistutettava, että SEUT 267 artiklan nojalla vireille pannussa menettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä ei ole lausua kansallisten oikeussääntöjen yhteensoveltuvuudesta unionin oikeuden säännösten kanssa. Unionin tuomioistuimella on sen sijaan toimivalta esittää kansalliselle tuomioistuimelle kaikki sellaiset unionin oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joiden avulla tämä voi arvioida kansallisten oikeussääntöjen yhteensoveltuvuutta unionin oikeuden kanssa (ks. mm. tuomio Placanica ym., C-338/04, C-359/04 ja C-360/04, EU:C:2007:133, 36 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 63 Lisäksi on todettava, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämistä selityksistä ilmenee, että kyseistä käsitettä ”epäsuotuisa kohtelu” sovelletaan kansallisen oikeuden nojalla tarkastettaessa, onko kyse sekä ZZD:n 4 §:n 2 momentissa tarkoitettusta välittömästä että ZZD:n 4 §:n 3 momentissa tarkoitettusta välillisestä syrjinnästä.
- 64 Edellä esitetyn perusteella viides kysymys on ymmärrettävä siten, että sillä pyritään selvittämään, onko direktiiviä 2000/43 ja erityisesti sen 2 artiklan 1 kohdan ja 2 kohdan a ja b alakohdan säännöksiä tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännökselle, jossa säädetään, että jotta voidaan katsoa, että kyse on rotuun tai etniseen alkuperään perustuvasta välittömästä syrjinnästä tai välillisestä syrjinnästä kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan kattamilla aloilla, epäsuotuisamman kohtelun tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen, joihin kyseisissä a ja b alakohdassa viitataan, on muodostuttava oikeuksien tai oikeutettujen etujen loukkaamisesta.
- 65 Tässä yhteydessä on muistutettava aluksi, että – kuten direktiivin 2000/43 johdanto-osan 12 ja 13 perustelukappaleesta ilmenee – kyseisen direktiivin tavoitteena on taata demokraattisten ja suvaitsevaisten yhteiskuntien, joiden täysivaltaisia jäseniä kaikkien ihmisten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta on voitava olla, kehittäminen ja koko unionissa on kiellettävä tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluva ”kaikenlainen” rotuun tai etniseen alkuperään perustuva välitön tai välillinen syrjintä. Kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa vahvistetaan myös, että tässä direktiivissä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei ”minkäänlaista” rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.
- 66 Seuraavaksi on todettava, että – kuten tämän tuomion 42 kohdassa on mainittu – kyseisen direktiivin soveltamisalaa ei voida määritellä suppeasti.
- 67 Lopuksi on todettava, että direktiivin 2000/43 johdanto-osan 28 perustelukappaleessa täsmennetään, että tämän direktiivin tavoitteena on jäsenvaltioissa yhteisen syrjinnänvastaisen suojelun korkean tason takaaminen. Tässä yhteydessä kyseisen direktiivin 6 artiklan 1 kohdasta ilmenee, että kyseisessä direktiivissä asetetaan ”vähimmäisvaatimukset” ilman, että siinä rajoitetaan jäsenvaltioiden mahdollisuutta antaa tai pitää voimassa säännöksiä, jotka ovat yhdenvertaisen kohtelun periaatteen turvaamiseksi ”edullisempia”.
- 68 On todettava, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa kansallisessa säännöksessä, jonka mukaan ainoastaan toimia, jotka loukkaavat henkilön ”oikeutta” tai ”oikeutettua etua”, on pidettävä direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuna ”epäsuotuisampana” kohteluna tai ”erityisen epäedulliseen asemaan saattamisena”, asetetaan ehto, joka ei ilmene näistä kyseisen direktiivin säännöksistä ja josta näin ollen seuraa kyseisellä direktiivillä taatun suojan alan rajoittuminen.

69 Edellä esitetyn perusteella viidenteen kysymykseen on vastattava, että direktiiviä 2000/43 ja erityisesti sen 2 artiklan 1 kohdan ja 2 kohdan a ja b alakohdan säännöksiä on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännökselle, jossa säädetään, että jotta voidaan katsoa, että kyse on rotuun tai etniseen alkuperään perustuvasta välittömästä tai välillisestä syrjinnästä kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan kattamilla aloilla, epäsuotuisamman kohtelun tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen, joihin kyseisissä a ja b alakohdassa viitataan, on muodostuttava oikeuksien tai oikeutettujen etujen loukkaamisesta.

Toinen, kolmas ja neljäs kysymys

70 Toisella, kolmannella ja neljännellä kysymyksellään, joita on tarkasteltava yhdessä ja kolmanneksi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuimien pyrkii selvittämään, onko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan tulkittava siten, että riidanalaisen käytännön kaltainen toimenpide on omiaan luomaan tilanteen, jossa henkilöitä kohdellaan kyseisessä säännöksessä tarkoitettulla tavalla ”epäsuotuisammin” kuin muita henkilöitä ”vertailukelpoisessa tilanteessa” syistä, jotka liittyvät kokonaan tai osittain etniseen alkuperään, minkä vuoksi kyseinen käytäntö johtaa samassa säännöksessä tarkoitettuun tällaiseen alkuperään perustuvaan välittömään syrjintään.

71 Tässä yhteydessä on muistutettava, että SEUT 267 artiklan nojalla unionin tuomioistuimella ei ole oikeutta soveltaa unionin oikeussääntöjä tiettyyn yksittäistapaukseen, vaan sen on pelkästään tulkittava perussopimuksia ja unionin toimielinten säädöksiä. Unionin tuomioistuimien voi kuitenkin tässä artiklassa määrättyssä tuomioistuinten välisessä yhteistyössä asiakirjoista ilmenevien seikkojen perusteella esittää kansalliselle tuomioistuimelle sellaisia unionin oikeuden tulkintaan liittyviä seikkoja, jotka voivat olla kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllisiä sen arvioidessa unionin oikeuden tiettyjen oikeussääntöjen vaikutuksia (ks. mm. tuomio Feryn, C-54/07, EU:C:2008:397, 19 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

72 Käsiteltävässä asiassa on muistutettava ensinnäkin, että – kuten tämän tuomion 58 kohdassa on jo todettu – direktiivi 2000/43 on kyseisen direktiivin soveltamisalalla konkreettinen ilmaus perusoikeuskirjan 21 artiklassa vahvistetusta rotuun ja etnisiin alkuperiin perustuvan syrjinnän kiellon periaatteesta.

73 Toiseksi on todettava, että kyseisen direktiivin johdanto-osan kolmannessa perustelukappaleessa viitataan erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joihin kuuluu muun muassa 21.12.1965 tehty kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus. Kyseisen yleissopimuksen 1 artiklan mukaan henkilön etniseen alkuperään perustuva erottelu on rotusyrjintää.

74 Kolmanneksi – kuten direktiivin 2000/43 johdanto-osan 9, 12 ja 13 perustelukappaleesta ilmenee – unionin lainsäätäjän tarkoituksena on myös ollut korostaa yhtäältä sitä, että rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjintä voi haitata perussopimuksen tavoitteiden saavuttamista, etenkin korkean työllisyystason ja sosiaalisen suojelun tason saavuttamista, elintason ja elämänlaadun kohottamista sekä taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja solidaarisuutta, ja unionin tavoitetta kehittyä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueena, ja toisaalta sitä, että kaikenlaisen tämäntyyppisen syrjinnän kiellolla, joka kyseisellä direktiivillä otetaan käyttöön kyseisen direktiivin kattamilla aloilla, pyritään erityisesti takaamaan demokraattisten ja suvaitsevaisten yhteiskuntien, joiden täysivaltaisia jäseniä kaikkien ihmisten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta on voitava olla, kehittäminen.

75 Näiden alustavien huomautusten pohjalta ensinnäkin siitä, voidaanko katsoa, että riidanalaisesta käytännöstä seuraava erilainen kohtelu on otettu käyttöön etnisen alkuperän perusteella direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettulla tavalla, mikä on neljännen ennakkoratkaisukysymyksen kohteena, on todettava aluksi, että pelkästään se seikka, että pääasiassa kyseessä olevassa kaupunginosassa asuu myös asukkaita, jotka eivät ole alkuperältään romaneja, ei ole omiaan sulkemaan pois sitä, että tällainen käytäntö on otettu käyttöön suurimmalla osalla kyseisen kaupunginosan asukkaista olevan etnisen romani-alkuperän perusteella.

- 76 Seuraavaksi on täsmennettävä tähän neljanteen kysymykseen sisältyvästä viittauksesta epäsuotuisampaan kohteluun, joka voi perustua ”kokonaan tai osittain” siihen, että se kohdistuu romanien etniseen ryhmään, että jotta kyseessä on direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettu välitön syrjintä, on riittävää, että kyseinen etninen alkuperä on vaikuttanut ratkaisevasti tämän kohtelun käyttöön ottamiseen, sanotun kuitenkin rajoittamatta niiden direktiivin 2000/43 4 ja 5 artiklassa säädettyjen poikkeusten soveltamista, jotka koskevat työhön liittyviä todellisia ja ratkaisevia vaatimuksia ja jäsenvaltioiden positiivisia erityistoimia, joiden tarkoituksena on ehkäistä tai hyvittää henkilöiden rotuun tai etniseen alkuperään liittyviä haittoja, ja jotka eivät ole merkityksellisiä käsiteltävässä asiassa.
- 77 Lopuksi on todettava, että direktiivin 2000/43 8 artiklan 1 kohdasta ilmenee, että kun henkilö, joka katsoo kärsineensä siitä, ettei yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ole sovellettu, esittää tuomioistuimessa tai muussa toimivaltaisessa elimessä tosiseikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on välitön tai välillinen syrjintä, vastaajan on näytettävä toteen, että kyseistä periaatetta ei ole loukattu.
- 78 Tässä yhteydessä unionin tuomioistuin on täsmentänyt, että vaikka henkilön, joka katsoo kärsineensä siitä, ettei yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ole sovellettu, on ensiksi esitettävä tosiseikat, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on välitön tai välillinen syrjintä, todettaessa tällaiset tosiseikat on varmistettava, ettei vastaajan kieltäytyminen tietojen antamisesta vaaranna direktiivillä 2000/43 tavoiteltujen päämäärien saavuttamista (tuomio Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, 36 ja 40 kohta).
- 79 Niiden tosiseikkojen arviointi, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on välitön tai välillinen syrjintä, on kansallisen tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen elimen tehtävä kansallisen lainsäädännön ja/tai käytännön mukaisesti, kuten direktiivin 2000/43 johdanto-osan 15 perustelukappaleessa todetaan (tuomio Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, 37 kohta).
- 80 Näin ollen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on käsiteltävässä asiassa ottaa huomioon kaikki riidanalaiseen käytäntöön liittyvät olosuhteet määrittääkseen, onko olemassa riittävästi viitteitä, jotta tosiseikat, joiden perusteella etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä syrjintää voidaan olettaa tapahtuneen, katsotaan todetuiksi, ja valvoa, ettei se, että vastaaja eli käsiteltävässä asiassa CHEZ RB kieltäytyy antamasta tietoja tällaisten tosiseikkojen toteamisen yhteydessä, vaaranna direktiivillä 2000/43 tavoiteltujen päämäärien saavuttamista (ks. vastaavasti tuomio Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, 42 kohta).
- 81 Seikkoihin, jotka voidaan tässä yhteydessä ottaa huomioon, kuuluu muun muassa se kyseisen tuomioistuimen toteama seikka, että se, että CHEZ RB on ottanut riidanalaisen käytännön käyttöön ainoastaan kaupunginosissa, joissa ”Gizdova mahalana” kaupunginosan tavoin asuu tunnetusti pääosin Bulgarian kansalaisia, jotka ovat alkuperältään romaneja, on riidatonta eikä CHEZ RB ole kiistänyt sitä.
- 82 Sama pätee siihen KZD:n unionin tuomioistuimelle esittämässään huomautuksissa esittämään seikkaan, jonka mukaan CHEZ RB on todennut KZD:n käsiteltävinä olleissa eri asioissa katsovansa, että vahingoittamiset ja laittomat liitännät johtuvat pääosin tällaisten kansalaisten, jotka ovat alkuperältään romaneja, teoista. Tällaiset väitteet voivat nimittäin olla omiaan vihjaamaan, että riidanalainen käytäntö perustuu stereotyyppeihin tai etnisiin ennakkoluuloihin, jolloin rotuun liittyvät perusteet yhdistyvät muihin perusteisiin.
- 83 Seikkoihin, jotka voidaan myös ottaa huomioon, kuuluu se ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mainitsema seikka, että CHEZ RB on kyseisen tuomioistuimen tältä osin todistustaakan täyttämistä varten esittämistä kehotuksista huolimatta pidättäytynyt toimittamasta todisteita väitetyistä mittarien vahingoittamisista, mittarien manipuloinneista ja laittomista liitännöistä ja väittänyt, että nämä ovat yleisesti tunnettuja.

- 84 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on samoin otettava huomioon riidanalaisen käytännön pakottava, yleinen ja pysyvä luonne; riidanalainen käytäntö on yhtäältä sen takia, että se on näin ollen ulotettu erotuksetta kaikkiin kaupunginosan asukkaisiin riippumatta siitä, onko heidän käyttäjäkohtaisia mittareitaan manipuloitu tai onko niihin tehty laittomia liitännöitä ja ketkä ovat menettelleet näin, ja toisaalta sen takia, että tämä käytäntö on yhä olemassa lähes neljännesvuosisadan jälkeen sen käyttöön ottamisesta, omiaan vihjaamaan, että kyseisen kaupunginosan, jossa asuu tunnetusti pääosin Bulgarian kansalaisia, jotka ovat alkuperältään romaneja, asukkaita pidetään kokonaisuudessaan tällaisten laittomien tekojen mahdollisina tekijöinä. Tällaisella havainnolla voi nimittäin myös olla merkitystä kyseisen käytännön kokonaisarviointissa (ks. analogisesti tuomio *Asociația Accept*, C-81/12, EU:C:2013:275, 51 kohta).
- 85 Lisäksi on muistutettava, että jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätyy siihen, että syrjintäoletta tulee kyseeseen, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen tehokas toteuttaminen edellyttää, että todistustaakka lankeaa siis pääasian vastaajille, joiden on näytettävä toteen, että kyseistä periaatetta ei ole loukattu (ks. mm. tuomio *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 54 kohta ja tuomio *Asociația Accept*, C-81/12, EU:C:2013:275, 55 kohta). Tällaisessa tapauksessa *CHEZ RB:n* on vastaajana kiistettävä tällaisen yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkauksen olemassaolo näyttämällä toteen, että riidanalaisen käytännön käyttöön ottaminen ja sen nykyinen voimassapitäminen eivät perustu lainkaan siihen, että kyseiset kaupunginosat ovat kaupunginosia, joissa asuu pääosin Bulgarian kansalaisia, jotka ovat alkuperältään romaneja, vaan perustuvat ainoastaan objektiivisiin tekijöihin, jotka eivät millään tavoin liity rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaan syrjintään (ks. analogisesti tuomio *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 55 kohta ja tuomio *Asociația Accept*, C-81/12, EU:C:2013:275, 56 kohta).
- 86 Toiseksi muista direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa asetetuista ehdoista, jotka ovat toisen ja kolmannen kysymyksen kohteena, eli ”epäsuotuisamman kohtelun” olemassaolosta ja tarkasteltavien tilanteiden ”vertailukelpoisuudesta” on todettava, että on selvää, että riidanalaisen käytännön kaltaisella käytännöllä on tällaiset ominaisuudet.
- 87 Kyseisestä käytännöstä aiheutuvan kohtelun epäsuotuisuutta asukkaille, joista suurin osa on alkuperältään romaneja ja jotka asuvat kyseisessä kaupunginosassa, ei nimittäin yhtäältä voida kiistää, kun otetaan huomioon sekä se, että asianomaisten henkilöiden on erittäin vaikeaa tai jopa mahdotonta tarkastella sähkömittariaan tarkastaakseen kulutuksensa, että jo tämän tuomion 84 kohdassa todettu kyseisen käytännön loukkaava ja leimaava luonne.
- 88 Toisaalta siitä, voiko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettun ”vertailukelpoisen tilanteen” olemassaoloa koskeva ehto täyttyä pääasiassa, ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella tältä osin olevat epäilykset koskevat kahta seikkaa eli sitä, että riidanalainen käytäntö koskee myös henkilöitä, jotka eivät ole alkuperältään romaneja ja jotka asuvat ”romanikaupunginosissa”, ja sitä, että henkilöt, jotka ovat alkuperältään romaneja ja jotka asuvat kaupunginosissa, joissa suurimmalla osalla asukkaista ei ole tällaista alkuperää, päinvastoin välttyvät riidanalaiselta käytännöltä.
- 89 Tässä yhteydessä on muistutettava, että edellytyksen, joka koskee tilanteiden vertailukelpoisuutta määritettäessä, onko yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukattu, täyttymistä on arvioitava kaikkien näille tilanteille ominaisten seikkojen perusteella (ks. mm. tuomio *Arcelor Atlantique et Lorraine ym.*, C-127/07, EU:C:2008:728, 25 kohta).
- 90 Käsiteltävässä asiassa on todettava, että kaikkien sähkön loppukäyttäjien, joille sama jakelija toimittaa sähköä tietyssä kaupunginosassa, on siitä kaupunginosasta, jossa kyseiset loppukäyttäjät asuvat, riippumatta katsottava lähtökohtaisesti olevan kyseiseen jakelijaan nähden vertailukelpoisessa tilanteessa, kun kyseessä on sellaisen sähkömittarin asettaminen heidän käyttöönsä, jonka tarkoituksena on heidän kulutuksensa mittaaminen ja sen mahdollistaminen, että he voivat seurata kulutuksensa kehitystä.

91 Kaiken edellä esitetyn perusteella toiseen, kolmanteen ja neljänteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa on tulkittava siten, että riidanalaisen käytännön kaltainen toimenpide merkitsee kyseisessä säännöksessä tarkoitettua välitöntä syrjintää, jos käy ilmi, että kyseinen toimenpide on otettu käyttöön ja/tai pidetty voimassa suurimmalle osalle kyseisen kaupunginosan asukkaista yhteiseen etniseen alkuperään liittyvistä syistä, mitä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida ottamalla huomioon kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat ja kyseisen direktiivin 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettut todistustaan kääntämistä koskevat säännöt.

Kuudes, seitsemäs, kahdeksas ja yhdeksäs kysymys

92 Kuudennessa, seitsemännessä, kahdeksannessa ja yhdeksännessä kysymyksessään, joita on käsiteltävä yhdessä ja neljänneksi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettujen käsitteiden ”näennäisesti puolueeton käytäntö” ja ”saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden” ulottuvuutta ja sitä, että jos riidanalaisen käytännön kaltainen käytäntö ei merkitse välitöntä syrjintää, täyttääkö se näin ollen kyseiset ehdot ja voiko se siten merkitä kyseisessä säännöksessä tarkoitettua välillistä syrjintää. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii myös sitä, onko samaa säännöstä tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle säännökselle, jossa säädetään, että jotta kyseessä on tällainen välillinen syrjintä, erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen on täytynyt aiheutua rotuun tai etniseen alkuperään liittyvistä syistä.

93 Ensinnäkin direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua ”näennäisesti puolueettoman käytännön” olemassaolosta ja siitä, onko tämä käsite ymmärrettävä – kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kuudennessa kysymyksessään – siten, että sillä tarkoitetaan käytäntöä, jonka puolueettomuus on erityisen ”ilmeistä”, tai käytäntöä, joka ”vaikuttaa” puolueettomalta tai on ”ensi näkemältä” puolueeton, on todettava, että – kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 92 kohdassa – on selvää, että kyseinen käsite on ymmärrettävä jälkimmäisessä merkityksessä.

94 Sen lisäksi, että tämä merkitys vastaa käytetyn ilmaisun luonnollisinta merkitystä, tämä merkitys on omaksuttava sellaisen välillisen syrjinnän käsitettä koskevan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön valossa, jonka mukaan välillinen syrjintä voi – toisin kuin välitön syrjintä – aiheutua toimenpiteestä, joka tosin on muotoiltu neutraalisti eli siten, että siinä viitataan muihin perusteisiin, jotka eivät liity suojeltuun ominaisuuteen, mutta johtaa kuitenkin henkilöiden, joilla on tämä ominaisuus, erityisen epäedulliseen asemaan saattamiseen (ks. vastaavasti mm. tuomio Z., C-363/12, EU:C:2014:159, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

95 Toiseksi epäilyksistä, jotka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on ilmaissut seitsemännessä kysymyksessään ZZD:n 4 §:n 3 momentista, jonka mukaan välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että henkilö saatetaan muihin henkilöihin nähden epäedullisempaan asemaan rodun tai etnisen alkuperän perusteella, on muistutettava, että – kuten toiseen, kolmanteen ja neljänteen kysymykseen annetusta vastauksesta ilmenee – jos käy ilmi, että toimenpide, joka johtaa erilaiseen kohteluun, on otettu käyttöön rotuun tai etniseen alkuperään liittyvistä syistä, tällaista toimenpidettä on pidettävä direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettuna ”välittömänä syrjintänä”.

96 Sitä vastoin rotuun tai etniseen alkuperään perustuva välillinen syrjintä ei edellytä, että kyseinen toimenpide perustuu tämäntyyppisiin perusteisiin. Jotta toimenpide voi kuulua direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan piiriin, on nimittäin – kuten tämän tuomion 94 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee – riittävää, että vaikka kyseisessä toimenpiteessä on nojaututtu neutraaleihin perusteisiin, jotka eivät perustu suojeltuun ominaisuuteen, tämä toimenpide johtaa henkilöiden, joilla on tämä ominaisuus, erityisen epäedulliseen asemaan saattamiseen.

- 97 Edellä esitetystä seuraa, että kyseisen 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle säännökselle, jossa sille, että kyseessä on rotuun tai etniseen alkuperään perustuva välillinen syrjintä, asetetaan sellainen ehto, että kyseinen toimenpide on toteutettu rotuun tai etniseen alkuperään liittyvistä syistä.
- 98 Kolmanneksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaan sisältyvästä täsmennyksestä, jossa on kyse tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevien henkilöiden ”saattamisesta erityisen epäedulliseen asemaan” muihin henkilöihin nähden, kahdeksannessa kysymyksessään, että saman direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa määritellään välitön syrjintä viittaamalla siihen, että kyseessä on ”epäsuotuisampi kohtelu”. Tämän terminologisen eron perusteella kyseinen tuomioistuin pohtii sitä, voiko ainoastaan ”vakavasta, ilmeisestä ja erityisen huomattavasta tapauksesta” seurata direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettu ”erityisen” epäedulliseen asemaan saattaminen.
- 99 Tässä yhteydessä on todettava, että kyseisen 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa käytetystä ilmaisusta ”erityisen epäedulliseen asemaan saattaminen” ja muista kyseiseen säännökseen sisältyvistä täsmennyksistä ei seuraa, että tällainen epäedulliseen asemaan saattaminen on kyseessä ainoastaan silloin, kun kyse on vakavasta, ilmeisestä ja erityisen huomattavasta erilaisen kohtelun tapauksesta.
- 100 Kyseinen ehto on sitä vastoin ymmärrettävä siten, että se merkitsee sitä, että erityisesti tiettyä etnistä alkuperää olevat henkilöt joutuvat epäedulliseen asemaan kyseisen toimenpiteen takia.
- 101 Tällainen tulkinta vastaa yhtäältä unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, joka koskee välillisen syrjinnän käsitettä ja josta ilmenee muun muassa, että tällainen syrjintä voi olla kyseessä silloin, kun kansallisen toimenpiteen, joka tosin on muotoiltu neutraalisti, soveltaminen on tosiasiaa epäedullinen huomattavasti suuremmalle määrälle henkilöitä, joilla on suojeltu henkilökohtainen ominaisuus, kuin henkilöitä, joilla ei ole tätä ominaisuutta (ks. vastaavasti mm. tuomio *Z.*, C-363/12, EU:C:2014:159, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio *Cachaldora Fernández*, C-527/13, EU:C:2015:215, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 102 Kyseinen tulkinta vastaa toisaalta – toisin kuin tulkinta, josta seuraisi, että ainoastaan vakavat, ilmeiset tai erityisen huomattavat erilaisen kohtelun tapaukset kuuluisivat direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan piiriin – parhaiten tämän tuomion 42, 67 ja 72–74 kohdassa mainittuja unionin lainsäätäjän tavoittelemia päämääriä.
- 103 Neljänneksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen yhdeksännestä kysymyksestä, joka koskee sitä, sopiiko ZZD:n 4 §:n 2 ja 3 momentti, jossa viitataan ”epäsuotuisampaan” kohteluun tai ”epäedullisempaan” asemaan saattamiseen sekä välittömän syrjinnän että välillisen syrjinnän ja näin ollen syrjinnän, jonka vakavuusaste on sama, määrittämiseksi, yhteen direktiivin 2000/43 kanssa, on riittävää todeta, että tämän tuomion 99–102 kohdassa kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan osalta omaksutusta tulkinnasta ilmenee, että viimeksi mainitussa säännöksessä tarkoitettun erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen osalta ei edellytetä mitään tiettyä vakavuusastetta. Näissä olosuhteissa siitä, että edellä mainitussa kansallisessa lainsäädännössä ei nojauduta tällaiseen vakavuutta koskevaan perusteeseen, ei voi aiheutua ongelmaa, joka koskisi yhteensopivuutta kyseisen direktiivin kanssa.
- 104 Viidenneksi kysymyksistä, jotka sisältyvät kuudenteen ja kahdeksanteen kysymykseen ja jotka koskevat sitä, onko riidanalaisen käytännön kaltainen käytäntö ”näennäisesti” puolueeton ja aiheutuuko siitä ”erityisen epäedulliseen asemaan saattaminen” edellä täsmennetyllä direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettulla tavalla, on muistutettava – kuten tämän tuomion 71 kohdassa on jo tehty –, että vaikka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida tosiseikkoja ja soveltaa unionin oikeussääntöjä tiettyyn yksittäistapaukseen, unionin

tuomioistuin voi esittää ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle sellaisia unionin oikeuden tulkintaan liittyviä seikkoja, jotka voivat olla ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle hyödyllisiä sen arvioidessa unionin oikeuden tiettyjen oikeussääntöjen vaikutuksia.

- 105 Käsiteltävässä asiassa on niin, että jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päättyy siihen, ettei ole näytetty toteen, että riidanalainen käytäntö merkitsee etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä syrjintää, on todettava, että kyseisen tuomioistuimen toteamien tosiseikkojen perusteella voidaan katsoa, että tällaisella käytännöllä on ne ominaisuudet, joita edellytetään, jotta kyseessä on – jollei kyseinen käytäntö ole perusteltavissa direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaisesti – tässä säännöksessä tarkoitettu välillinen syrjintä.
- 106 On nimittäin ensinnäkin selvää, että tämä käytäntö ja peruste, jonka mukaisesti tämä käytäntö on siis yksinomaan pantu täytäntöön eli kyseisten asuntojen sijaitseminen kaupunginosassa, jossa on todettu lukuisia sähkömittarien manipulointeja ja vahingoittamisia sekä laittomia liitäntöjä, merkitsevät direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettuja näennäisesti puolueetonta käytäntöä ja näennäisesti puolueetonta perustetta, kuten tämän tuomion 93 ja 94 kohdassa on täsmennetty.
- 107 Koska toiseksi on – kun ennakkoratkaisupyyntöön sisältyvät selvitykset otetaan huomioon – riidatonta, että tämä käytäntö on kehittynyt ainoastaan kaupunginosissa, joissa pääasiassa kyseessä olevan kaupunginosan tavoin asuu pääosin henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja, tällainen käytäntö on omiaan vaikuttamaan paljon suuremmassa määrin henkilöihin, joilla on tällainen etninen alkuperä, ja voi näin ollen saattaa henkilöt, joilla on tällainen etninen alkuperä, direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa, sellaisena kuin sitä on täsmennetty tämän tuomion 100–102 kohdassa, tarkoitettulla tavalla erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden.
- 108 Kuten tämän tuomion 87 kohdassa on jo korostettu, tällainen epäedulliseen asemaan saattaminen liittyy erityisesti riidanalaisen käytännön loukkaavaan ja leimaavaan luonteeseen ja siihen, että riidanalainen käytäntö aiheuttaa sen, että loppukäyttäjän on erittäin vaikeaa tai jopa mahdotonta tarkastella sähkömittariaan tarkastaakseen kulutuksensa.
- 109 Kaiken edellä esitetyn perusteella kuudenteen, seitsemänteen, kahdeksanteen ja yhdeksänteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että
- kyseinen säännös on esteenä kansalliselle säännökselle, jossa säädetään, että jotta kyseessä on rotuun tai etniseen alkuperään perustuva välillinen syrjintä, erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen on täytynyt aiheutua rotuun tai etniseen alkuperään liittyvistä syistä
  - kyseisessä säännöksessä tarkoitettulla käsitteellä ”näennäisesti puolueeton” säännös, peruste tai käytäntö tarkoitetaan säännöstä, perustetta tai käytäntöä, joka vaikuttaa neutraalisti muotoillulta tai joka vaikuttaa neutraalisti sovelletulta eli sellaisten seikkojen perusteella muotoillulta tai sovelletulta, jotka eroavat suojellusta ominaisuudesta ja jotka eivät ole rinnastettavissa suojeltuun ominaisuuteen
  - samassa säännöksessä tarkoitettulla käsitteellä ”erityisen epäedulliseen asemaan saattaminen” ei tarkoiteta vakavaa, ilmeistä tai erityisen huomattavaa erilaisen kohtelun tapausta vaan se merkitsee sitä, että erityisesti tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt joutuvat kyseisen säännöksen, perusteen tai käytännön takia epäedulliseen asemaan

— jos pääasiassa kyseessä olevan kaltainen käytäntö ei merkitse kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua välitöntä syrjintää, tällainen käytäntö voi tällöin lähtökohtaisesti merkitä kyseisen 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua näennäisesti puolueetonta käytäntöä, joka saattaa henkilöt, joilla on tietty etninen alkuperä, erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden.

Kymmenes kysymys

- 110 Kymmenennellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään, onko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen käytäntö voi olla puolueettomasti perusteltavissa pyrkimyksellä varmistaa sähköverkon turvallisuus ja sähkönkulutuksen asianmukaisella mittaamisella, kun otetaan huomioon etenkin tarve taata loppukäyttäjille mahdollisuus tarkastaa heidän sähkömittarinsa lukemat ja erityisesti se, että tiedotusvälineissä on kerrottu sellaisten muiden sekä teknisesti että taloudellisesti mahdollisten keinojen olemassaolosta, jotka mahdollistavat sähkömittarien turvallisuuden varmistamisen.
- 111 Kuten kyseisen 2 artiklan 2 kohdan b alakohdasta ilmenee, säännös, peruste tai käytäntö, joka on näennäisesti puolueeton mutta saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan, merkitsee välillistä ja näin ollen kiellettyä syrjintää, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.
- 112 Tässä yhteydessä on korostettava sitä, että kun otetaan huomioon tämän tuomion 72–74 kohdassa mainitut seikat ja tavoitteet, puolueettoman perusteltavuuden käsitettä on tulkittava suppeasti, kun kyse on rotuun tai etniseen alkuperään perustuvasta erilaisesta kohtelusta.
- 113 Kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ja CHEZ RB:n unionin tuomioistuimelle esittämistä huomautuksista ilmenee, kyseinen yhtiö väittää käsiteltävässä asiassa, että riidanalainen käytäntö on otettu käyttöön kyseisessä kaupunginosassa todettujen lukuisien vahingoittamisten, sähkömittarien manipulointien ja laittomien liitäntöjen torjumiseksi. Kyseisellä käytännöllä pyritään näin ollen sekä estämään petoksia ja väärinkäytöksiä että suojaamaan yksilöitä riskeiltä, joita tällaisista menettelytavoista aiheutuu heidän elämälleen ja heidän terveydelleen, ja takaamaan sähköjakelun laatu ja turvallisuus kaikkien käyttäjien intressien mukaisesti.
- 114 Ensinnäkin on myönnettävä – kuten julkisasiamies on myös todennut ratkaisuehdotuksensa 117 kohdassa –, että tällaiset tavoitteet ovat kokonaisuutena tarkasteltuina unionin oikeudessa tunnustettuja oikeutettuja tavoitteita (ks. petosten ja rikollisuuden torjumisesta tuomio Placanica ym., C-338/04, C-359/04 ja C-360/04, EU:C:2007:133, 46 ja 55 kohta).
- 115 Toiseksi on korostettava sitä, että tarkasteltavien toimenpiteiden on oltava direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan ”puolueettomasti” perusteltavissa tällaisilla tavoitteilla.
- 116 Koska CHEZ RB nojautuu riidanalaisen käytännön perustelemiseksi siihen, että kyseisessä kaupunginosassa on aikaisemmin tapahtunut lukuisia sähkömittarien vahingoittamisia ja tehty sähkömittareihin lukuisia laittomia liitäntöjä, ja siihen, että on olemassa riski tällaisten menettelyiden jatkumisesta, pääasiassa kyseessä olevien kaltaisissa olosuhteissa kyseisen yhtiön tehtävänä on ainakin – kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 115 kohdassa – näytettävä objektiivisesti toteen yhtäältä näiden laittomien menettelytapojen todellinen olemassaolo ja laajuus ja toisaalta – kun otetaan huomioon se, että käytännön käyttöön ottamisesta on kulunut noin 25 vuotta –, mistä nimenomaisista syistä kyseisessä kaupunginosassa on tällä hetkellä olemassa huomattava riski siitä, että tällaiset mittarien vahingoittamiset ja mittareihin tehtävät laittomat liitännät jatkuvat.

- 117 CHEZ RB:llä tältä osin olevan todistustaakan täyttämiseksi CHEZ RB ei voi pelkästään viitata siihen, että tällaiset menettelytavat ja riskit ovat ”tunnettuja”, kuten se näyttää tehneen ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa.
- 118 Jos kolmanneksi CHEZ RB voi näyttää toteen sen, että riidanalaisella käytännöllä pyritään objektiivisesti oikeutettuihin tavoitteisiin, joihin CHEZ RB on vedonnut, on vielä näytettävä toteen – kuten direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa edellytetään –, että kyseinen käytäntö on asianmukainen ja tarpeellinen keino kyseisten tavoitteiden saavuttamiseksi.
- 119 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 121–124 kohdassa, näyttää lähtökohtaisesti – ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tältä osin tekemiä lopullisia tosiseikkojen arviointeja koskevin varauksin – siltä, että riidanalaisen käytännön kaltainen käytäntö on omiaan mahdollistamaan laittomien menettelytapojen, joihin kyseinen käytäntö on tässä tapauksessa väitetysti kohdistettu, tehokkaan torjumisen, joten ehto, joka koskee tällaisen käytännön asianmukaisuutta väitettyjen oikeutettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, näyttää täyttyvän.
- 120 Ehdon, joka koskee riidanalaisen käytännön tarpeellisuutta näiden tavoitteiden saavuttamiseksi, osalta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on erityisesti tarkastaa, onko pääasiassa kyseessä olevien kaltaisilla kaupunginosilla, joissa CHEZ RB turvautuu riidanalaiseen käytäntöön, sellaisia erityispiirteitä, että muut asianmukaiset ja vähemmän rajoittavat toimenpiteet eivät mahdollista kohdattujen ongelmien ratkaisemista.
- 121 Tässä yhteydessä KZD on väittänyt huomautuksissaan, että muut sähkönjakeluyhtiöt ovat luopuneet riidanalaisesta käytännöstä, suosivat muita tekniikoita vahingoittamisten ja manipulointien torjumiseksi ja ovat palauttaneet kyseisiin kaupunginosiin sähkömittarit normaalille korkeudelle.
- 122 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa, onko olemassa muita asianmukaisia ja vähemmän rajoittavia toimenpiteitä, joilla voidaan saavuttaa ne tavoitteet, joihin CHEZ RB on vedonnut, ja jos asia on näin, todeta, että riidanalaisesta käytäntöä ei voida pitää tarpeellisena direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetulla tavalla.
- 123 Jos mitään muuta toimenpidettä, joka olisi yhtä tehokas kuin riidanalainen käytäntö, ei voida tunnistaa, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on lisäksi vielä tarkastettava, että riidanalaisesta käytännöstä aiheutuvat haitat eivät ole suhteettomia tavoiteltuihin päämääriin nähden ja että kyseinen käytäntö ei heikennä kohtuuttomasti kyseisissä kaupunginosissa asuvien henkilöiden oikeutettuja etuja (ks. vastaavasti mm. tuomio Ingeniørforeningen i Danmark, C-499/08, EU:C:2010:600, 32 ja 47 kohta ja tuomio Nelson ym., C-581/10 ja C-629/10, EU:C:2012:657, 76 kohta ja sitä seuraavat kohdat).
- 124 Kyseisen tuomioistuimen on ensinnäkin otettava huomioon sähkön loppukäyttäjien oikeutettu etu siihen, että heillä on mahdollisuus saada sähköä olosuhteissa, joilla ei ole loukkaavaa tai leimaavaa vaikutusta.
- 125 Kyseisen tuomioistuimen on myös otettava huomioon riidanalaisen käytännön luonne, joka on sekä pakottava, yleinen että pitkäaikainen; on riidatonta – kuten tämän tuomion 84 kohdassa on jo todettu –, että riidanalaisesta käytäntöä sovelletaan erotuksetta ja pysyvästi kaikkiin kyseisen kaupunginosan asukkaisiin, vaikka – mikä kyseisen tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa – suurin osa heistä ei ole syyllistynyt mihinkään yksittäiseen laittomaan tekoon ja vaikka heidän ei voida myöskään katsoa olevan vastuussa tällaisista kolmansien tekemistä teoista.
- 126 Arvioinnissaan kyseisen tuomioistuimen on lopuksi otettava huomioon kyseisessä kaupunginosassa asuvien loppukäyttäjien oikeutettu etu siihen, että he voivat tarkastella sähkönkulutustaan ja tarkastaa sähkönkulutuksensa tehokkaasti ja säännöllisesti; kuten tämän tuomion 44 kohdassa on jo korostettu, unionin lainsäätäjä on nimenomaisesti tunnustanut tämän edun ja tämän tarkastamisen ja tukenut niitä.

- 127 Vaikka näyttää siltä, että kaikkien edellä mainittujen arviointiperusteiden huomioon ottamisesta on seurattava, että riidanalainen käytäntö ei voi olla perusteltavissa direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettulla tavalla, koska riidanalaisesta käytännöstä aiheutuvat haitat ovat suhteettomia tavoiteltuihin päämääriin nähden, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on SEUT 267 artiklan perusteella aloitetussa ennakkoratkaisumenettelyssä tehdä tältä osin tarpeelliset lopulliset arvioinnit.
- 128 Kaiken edellä esitetyn perusteella kymmenenteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa on tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen käytäntö voi olla puolueettomasti perusteltavissa tahdolla varmistaa sähköverkon turvallisuus ja sähkönkulutuksen asianmukaisella mittaamisella ainoastaan siinä tapauksessa, että kyseinen käytäntö ei ylitä sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeen näiden oikeutettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, ja että aiheutuvat haitat eivät ole suhteettomia näin tavoiteltuihin päämääriin nähden. Asia ei ole näin, jos todetaan – mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa – joko, että on olemassa muita asianmukaisia ja vähemmän rajoittavia keinoja, jotka mahdollistavat näiden tavoitteiden saavuttamisen, tai – jos tällaisia muita keinoja ei ole olemassa –, että kyseinen käytäntö heikentää suhteettomasti kyseisessä kaupunginosassa, jossa asuu pääosin asukkaita, jotka ovat alkuperältään romaneja, asuvien sähkön loppukäyttäjien oikeutettua etua siihen, että heillä on mahdollisuus saada sähköä olosuhteissa, jotka eivät ole luonteeltaan loukkaavia tai leimaavia ja jotka mahdollistavat sen, että he voivat tarkastaa sähkönkulutuksensa säännöllisesti.

Oikeudenkäyntikulut

- 129 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) **Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetussa neuvoston direktiivissä 2000/43/EY ja erityisesti kyseisen direktiivin 1 artiklassa ja 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua käsitettä ”etniseen alkuperään perustuva syrjintä” on tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevien kaltaisissa olosuhteissa, joissa kaikki sähkömittarit on sijoitettu kaupunginosassa, jossa asuu pääosin asukkaita, jotka ovat alkuperältään romaneja, ilmajohtoverkostoon kuuluviin pylväisiin kuudesta seitsemään metrin korkeudelle, kun taas tällaiset mittarit on sijoitettu muissa kaupunginosissa alle kahden metrin korkeudelle, kyseistä käsitettä on sovellettava riippumatta siitä, koskeeko kyseinen kollektiivinen toimenpide henkilöitä, joilla on tietty etninen alkuperä, vai henkilöitä, joilla ei ole tätä alkuperää mutta jotka kärsivät yhdessä ensiksi mainittujen henkilöiden kanssa epäsuotuisammasta kohtelusta tai kyseisestä toimenpiteestä aiheutuvasta erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta.**
- 2) **Direktiiviä 2000/43 ja erityisesti sen 2 artiklan 1 kohdan ja 2 kohdan a ja b alakohdan säännöksiä on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännökselle, jossa säädetään, että jotta voidaan katsoa, että kyse on rotuun tai etniseen alkuperään perustuvasta välittömästä tai välillisestä syrjinnästä kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan kattamilla aloilla, epäsuotuisamman kohtelun tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen, joihin kyseisissä a ja b alakohdassa viitataan, on muodostuttava oikeuksien tai oikeutettujen etujen loukkaamisesta.**

- 3) **Direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohtaa on tulkittava siten, että tämän tuomiolauselman 1 kohdassa kuvatun kaltainen toimenpide merkitsee kyseisessä säännöksessä tarkoitettua välitöntä syrjintää, jos käy ilmi, että kyseinen toimenpide on otettu käyttöön ja/tai pidetty voimassa suurimmalle osalle kyseisen kaupunginosan asukkaista yhteiseen etniseen alkuperään liittyvistä syistä, mitä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida ottamalla huomioon kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat ja kyseisen direktiivin 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettut todistustaakan kääntämistä koskevat säännöt.**
- 4) **Direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että**
- **kyseinen säännös on esteenä kansalliselle säännökselle, jossa säädetään, että jotta kyseessä on rotuun tai etniseen alkuperään perustuva välillinen syrjintä, erityisen epäedulliseen asemaan saattamisen on täytynyt aiheutua rotuun tai etniseen alkuperään liittyvistä syistä**
  - **kyseisessä säännöksessä tarkoitettulla käsitteellä ”näennäisesti puolueeton” säännös, peruste tai käytäntö tarkoitetaan säännöstä, perustetta tai käytäntöä, joka vaikuttaa neutraalisti muotoillulta tai joka vaikuttaa neutraalisti sovelletulta eli sellaisten seikkojen perusteella muotoillulta tai sovelletulta, jotka eroavat suojellusta ominaisuudesta ja jotka eivät ole rinnastettavissa suojeltuun ominaisuuteen**
  - **samassa säännöksessä tarkoitettulla käsitteellä ”erityisen epäedulliseen asemaan saattaminen” ei tarkoiteta vakavaa, ilmeistä tai erityisen huomattavaa erilaisen kohtelun tapausta vaan se merkitsee sitä, että erityisesti tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt joutuvat kyseisen säännöksen, perusteen tai käytännön takia epäedulliseen asemaan**
  - **jos tämän tuomiolauselman 1 kohdassa kuvatun kaltainen toimenpide ei merkitse kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua välitöntä syrjintää, tällainen toimenpide voi tällöin lähtökohtaisesti merkitä kyseisen 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua näennäisesti puolueetonta käytäntöä, joka saattaa henkilöt, joilla on tietty etninen alkuperä, erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden**
  - **tällainen toimenpide voi olla puolueettomasti perusteltavissa tahdolla varmistaa sähköverkon turvallisuus ja sähkönkulutuksen asianmukaisella mittaamisella ainoastaan siinä tapauksessa, että kyseinen toimenpide ei ylitä sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeen näiden oikeutettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, ja että aiheutuvat haitat eivät ole suhteettomia näin tavoiteltuihin päämääriin nähden. Asia ei ole näin, jos todetaan – mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa – joko, että on olemassa muita asianmukaisia ja vähemmän rajoittavia keinoja, jotka mahdollistavat näiden tavoitteiden saavuttamisen, tai – jos tällaisia muita keinoja ei ole olemassa –, että kyseinen toimenpide heikentää suhteettomasti kyseisessä kaupunginosassa, jossa asuu pääosin asukkaita, jotka ovat alkuperältään romaneja, asuvien sähkön loppukäyttäjien oikeutettua etua siihen, että heillä on mahdollisuus saada sähköä olosuhteissa, jotka eivät ole luonteeltaan loukkaavia tai leimaavia ja jotka mahdollistavat sen, että he voivat tarkastaa sähkönkulutuksensa säännöllisesti.**

Allekirjoitukset